

Agnieszka Sulich

ODWZOROWANIE WIEDZY W NAZWACH PIERWIASTKÓW CHEMICZNYCH

Przedmiotem moich rozważań będą współczesne polskie nazwy pierwiastków chemicznych. Jako źródło materiału a zarazem wyznacznik granic obszaru badanego wykorzystam jedną z wersji aktualnego *Układu okresowego pierwiastków*, zaczerpniętą z "Tablic chemicznych" Witolda Mizerskiego (poz. 10. w zamieszczonym niżej *Wykazie literatury*). Zasadniczy cel analizy to wydobycie i próba klasyfikacji wiedzy odwzorowanej w całym tym systemie językowym.

W pierwszej części referatu przedstawię historię i etymologię poszczególnych nazw, opracowaną na podstawie kilku źródeł (poz. 2., 7., 8., 10. i 12.) reprezentujących dosyć różnorodną literaturę, zawierającą informacje na ten temat. Najważniejszą pozycją będzie tutaj lingwistyczna rozprawa Jerzego Biniewicza. Decyzja o uwzględnieniu również prac innego typu (opracowań historycznych i encyklopedycznych oraz tablic) została uwarunkowana faktem, że z jednej strony zawierają dodatkowe, bardzo interesujące dane, a z drugiej – prezentują także czasem odmienne stanowiska interpretacyjne, które warto skomentować. Ponadto, w przypadku kilku nazw zaadaptowanych do nomenklatury bezpośrednio z języka ogólnego, odwołam się do słowników etymologicznych (poz. 1., 3., 4. i 6.).

Naszkiegowany w ten sposób kontekst historyczny wykorzystam jako podstawę do odtworzenia wiedzy, którą utrwalili autorzy nominacji w zaproponowanych przez siebie nazwach oraz do wyodrębnienia poszczególnych jej typów. Rozróżnienie to zostanie przeprowadzone w drugiej części referatu, a oparte będzie na dwóch podstawowych kryteriach: rodzaju obiektu, do którego nawiązuje nazwa (poza sferą denotacji) oraz sposobu jego ujęcia przez podmiot epistemiczny.

Następnie dokonam próby opisu całościowej struktury wiedzy wyabstrahowanej z badanego obszaru, to znaczy zaproponuję jej binarny podział na klasy - wraz z hierarchicznym uporządkowaniem i pokazaniem wzajemnych relacji. Będzie to prezentacja głównego rezultatu badań.

W końcowej, uzupełniającej części analizy scharakteryzuję sposób funkcjonowania nazw pierwiastków chemicznych jako systemu znakowego. Określę mianowicie ich miejsce

w języku ogólnonarodowym oraz w terminologii, odnosząc się do ustaleń teoretycznych znanych z literatury przedmiotu (poz. 5., 9. i 13.). Zinterpretuję także pewne osobliwości, jakie dają się zauważyć we współczesnych regułach nomenklatury pierwiastków w stosunku do zasad tworzenia nazw innych typów indywiduów chemicznych (omówionych m.in. w poz. 11.).

WYKAZ LITERATURY

1. Bańkowski A., *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000;
2. Biniewicz J., *Rozwój polskiej terminologii chemii nieorganicznej*, Opole 1992;
3. Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005;
4. Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1993;
5. Buttler D., *O wzajemnym oddziaływaniu terminologii i słownictwa ogólnego*, „Poradnik Językowy”, 1979, z. 2 (365), s. 58-66;
6. Długosz-Kurczabowa K., *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003;
7. Eichstaedt I., *Księga pierwiastków*, Warszawa 1973;
8. Heiserman D. L., *Księga pierwiastków chemicznych*, przekł. J. Kuryłowicza, Warszawa 1997;
9. Łuczyński E., *Charakterystyczne cechy systemu terminologicznego (na przykładzie wczesnej terminologii morskiej)*, [w:] *Język. Teoria – Dydaktyka. Materiały VII Konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków*, Trześnia, 2-4 VI 1982 r., Kielce 1986, s.129-136;
10. Mizerski W., *Tablice chemiczne*, Warszawa 2004, s.330-331;
11. *Nomenklatura związków organicznych*, PTCh, 1992;
12. *Powszechna encyklopedia PWN* (wersja elektroniczna);
13. Szymczak M., *Rola i miejsce terminologii w języku ogólnonarodowym*, „Poradnik Językowy”, 1979, z. 2 (365), s. 49-57.